

A
7
V
46

PRAKTIJKONDERZOEK
PLANT & OMGEVING

WAGENINGEN UR

Energiemanagement in een vrije markt

Monitoring expertgroep

Peter Vermeulen

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Business Unit Glastuinbouw
juni 2004

PPO nr. 41480009-10

Energiemanagement in een vrije markt

Monitoring expertgroep

Peter Vermeulen

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Business Unit Glastuinbouw
juni 2004

PPO nr. 41480009-10

3345168

© 2004 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

Dit is een vertrouwelijk document, uitsluitend bedoeld voor intern gebruik binnen PPO dan wel met toestemming door derden. Niets uit dit document mag worden gebruikt, vermenigvuldigd of verspreid voor extern gebruik.

Projectnummer: 41480009-10

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Business Unit Glastuinbouw

Adres : Kruisbroekweg 5, 2671 KT Naaldwijk

: Postbus 8, 2670 AA Naaldwijk

Tel. : 0174 – 63 67 00

Fax : 0174 – 63 68 35

E-mail : info.ppo@wur.nl

Internet : www.ppo.wur.nl

Inhoudsopgave

	pagina
1 INLEIDING	5
2 VERANTWOORDING AANPAK	6
3 DE UITKOMSTEN	7
3.1 Draagvlak	7
3.2 Tevredenheid uitvoering	7
3.3 Reacties achterban	7
3.4 Sector voorbereid op liberalisering	7
3.5 Werkboek	8
3.6 Workshops	8
3.7 Verkenningen	8
3.8 Continuïteitsplan	8
3.9 Kennisbank	8
3.10 Energiedagen	8
3.11 Het traject werkboek, workshop en bedrijfsbezoek	8
3.12 Communicatie uitingen	9
3.13 Afstemming adviseurs onderling	9
3.14 Afstemming onderzoek en adviseurs	9
3.15 Afstemming energiebedrijven	9
3.16 Herkenbaarheid LTO en LNV	10
3.17 Gemiste onderwerpen en slotopmerkingen	10
4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	11
5 BIJLAGE 1 INTERVIEW LEIDRAAD	13

1 Inleiding

In 2002 is tegen de achtergrond van de liberalisering van de energiemarkt door het ministerie van LNV aan de diverse adviesorganisaties onder projectleiding van LTO de goedkeuring verleend voor het project Energiemanagement in de vrije markt. Kern van dit project is via diverse adviesinstrumenten de glastuinbouwsector voort te bereiden op de overgang naar de vrije gasmarkt en aandacht voor energiebesparing op de agenda te houden. In juli 2004 loopt dit project af. Opdracht van deze monitoring is om personen die als expert bij (de opstart van) dit project betrokken zijn geweest een eindoordeel te vragen over de producten en resultaten van dit project.

In hoofdstuk 2 is de aanpak verantwoord en in hoofdstuk 3 zijn de reacties op de bevroagde onderwerpen verwoord. In hoofdstuk 4 is de eindconclusie opgenomen met enkele aanbevelingen.

2 Verantwoording aanpak

Bij deze monitoring zijn 12 experts telefonisch benaderd. Hiervoor is gebruik gemaakt van de in bijlage 1 opgenomen interview leidraad. Van deze 12 mensen hebben er 9 daadwerkelijk medewerking verleend aan het interview. Hiervan heeft 1 expert het gesprek door gegeven aan een college die beter op de hoogte was. De overige drie experts hebben om diverse redenen afgezien van het interview.

De genoemde leidraad is gebruikt om alle onderwerpen aan de orde te krijgen, maar in het interview liepen vaak de onderwerpen door elkaar heen. De antwoorden zijn zo goed mogelijk naar de onderwerpen toegedeeld. Bij het onderwerp draagvlak was er geen duidelijke toedeling te maken en zijn de reacties als geheel verwerkt. Een groot aantal van de experts is geen tuinder of op een tuinbouwbedrijf actief. Ze hebben daardoor niet deelgenomen aan de workshops en hebben geen ervaring met de verkenning of het continuïteitsplan. Concrete kennis over inhoud en opzet ontbrak dan ook bij deze groep.

De interviews hadden in de laatste week van mei moeten plaatsvinden, maar door de vakanties en drukke agenda's van betrokkenen is dit uitgelopen tot 15 juni.

3 De uitkomsten

In dit hoofdstuk zijn de reacties van de geïnterviewde experts per onderwerp in hoofdlijnen weergegeven.

3.1 Draagvlak

Naast een drietal tuinders – bestuurders, is de rest van de experts direct betrokken bij de liberalisering. Het gaat hier om beleidsmedewerkers, medewerkers van energiebedrijven en belangenorganisaties. De gehele groep is gedurende de projectperiode betrokken bij de liberalisering van de energiemarkt. Ieder op zijn eigen gebied. De betrokkenheid met het project is vaak zijdelings.

Genoemd wordt dat de start stroef liep door de verschillende belangen van de partijen in het project. Dit is in de rest van het project goed opgelost.

3.2 Tevredenheid uitvoering

Zakelijk gezien is het project na een stroeve start goed verlopen. Er is met veel partijen harmonieus samengewerkt, ondanks de verschillende belangen. De planning is, mede door het uitstel van de invoering van de nieuwe gaswet, gehaald. Aandacht vraagt nog de vertaling van de onderzoeksresultaten naar toepassing in de praktijk. Aansluiting met de adviespraktijk en de bedrijfssituatie ontbreekt. Dit is een meer algemeen probleem, dat ook in dit project boven tafel kwam. Wel is steeds de actuele kennis bij de advisering gebruikt en zijn de ervaringen vanuit het project teruggesluisd naar de beleidsmakers. Daarnaast moet nog energie ingezet worden op de wegblijvers.

Inhoudelijk is het project goed uitgevoerd. De procedure en aandachtspunten van de liberalisering zijn bij de deelnemers goed onder de aandacht gebracht. Aandacht voor energiebesparing is door de hectiek van de overgang ondergesneeuwd. Bij een volgend groot project moet aandacht worden besteed aan de kwaliteit van de adviseurs. Niet elke adviseur had voldoende kennis en capaciteiten om de klus te klaren. Dit heeft geleid tot verschillen in tevredenheid.

3.3 Reacties achterban

De reacties van de achterban zijn net als de achterban zeer divers. De indruk bestaat dat het project te laat is geweest voor de eerste fase tuinders. Bij de tweede fase is de afwachtende houding van de tuinbouw sector, doorbroken. De energieproblematiek is goed in kaart gebracht. De sector is beter op de hoogte en verder met de te nemen stappen dan andere sectoren van het MKB. Ook hier zijn er zorgen of de kennisoverdracht naar de derde fase tuinders voldoende blijkt te zijn nu de uitvoering van deze fase begint.

3.4 Sector voorbereid op liberalisering

Het algemene oordeel is dat de sector met dit project voldoende kansen heeft gehad om kennis over de liberalisering te krijgen. De sector is er mondiger door geworden en de te volgen procedure is bekend. Piekmanagement en de daarmee samenhangende energiebesparingen zijn op de agenda van de tuinder gekomen. Voor een deel zijn groepen bereikt die anders niet bereikt worden. Er is twijfel of de 3de fase groep voldoende is bereikt, maar men vraagt zich tegelijkertijd af of deze groep wel lastig gevallen wil worden met deze energieproblematiek. In de communicatie naar de overheid is er te veel aandacht besteed aan de groep die financieel slechter wordt van de liberalisering en zijn de bedrijven die er beter van worden opvallend stil gebleven.

3.5 Werkboek

Voor zover de verschillende werkboeken bekend waren bij de geïnterviewden, zijn ze er tevreden over. De inhoud is goed, compleet en neutraal en kan na het volgen van de workshop goed gebruikt worden op het eigen bedrijf.

3.6 Workshops

De meeste geïnterviewden hebben zelf niet aan de workshop deelgenomen. Degene die wel aan de workshops hebben deelgenomen, zijn er tevreden over, vonden de inhoud begrijpelijk en hebben er veel van opgestoken.

3.7 Verkenningen

Door de individuele aanpak is bedrijfsproblematiek goed boven tafel gekomen. De afstemming en aanpassing van de klimaatsregeling op de specifieke liberaliseringvragen moet nog gebeuren. Te denken valt aan bewaking van uurcapaciteiten, piekmanagement, buffergebruik, minimumtemperatuurbewaking en vochtgehalte in de lucht. Hier voor is samenwerking tussen onderzoek, adviseurs en leveranciers gewenst. Door dit onderdeel in het project zijn ook de tuinders bereikt, die anders niet zo snel te bereiken zijn.

3.8 Continuïteitsplan

Geen van de geïnterviewde kende de inhoud van het continuïteitsplan.

3.9 Kennisbank

De meeste ondervraagden hadden de laatste tijd weinig op de kennisbank gekeken. De inhoud van de kennisbank wordt door een van de ondervraagden nuttig gevonden. Anderen vinden de inhoud tegenvallen, omdat het geen antwoord geeft op zijn vragen. Ook wordt er onvoldoende aandacht besteed aan piekmanagement en energiebesparing. Het actueel houden van de inhoud met nieuwe ontwikkelingen is een punt van zorg. Het geeft anders niet veel extra informatie dan het boek.

3.10 Energiedagen

De energiedagen heeft wel goede maar geen nieuwe informatie aan de tuinders opgeleverd. Is een herhaling en liep daar mee door de opzet van informatieoverdracht van werkboek, workshops en bedrijfsbezoek. Heeft geen andere groep tuinders getrokken, maar wel de tuinders een discussieplek geboden.

3.11 Het traject werkboek, workshop en bedrijfsbezoek

Het concept is goed gebleken. De actieve benadering van de tuinders heeft effect gehad. Iedereen kan zijn energieverbruik, uurwaarden bedrijfstijd berekenen. De procedure is bekend. De aanpak had nog individueler gekund, omdat de aanpak maatwerk is. Verder had het doel van het project beter naar buiten gecommuniceerd kunnen worden. De informatie is hoofdzakelijk op de glastuinbouw gericht, waardoor de andere sectoren achter zijn gebleven.

Het project is professioneel en binnen de opdracht en planning uitgevoerd. De samenwerking is goed en

heeft geleid tot een gezamenlijke boodschap. De kennis op energiegebied is bij tuinders en adviseurs toegenomen. De wegblijvers heeft ongelijk.

3.12 Communicatie uitingen

De artikelen en folders etc. worden als professioneel en een goede herhaling van de kennis uit de workshops en het werkboek ervaren. Ze liepen naast de fasering van informatie van de verschillende workshop groepen en waren niet afgestemd op elkaar en op die van de vakbladen zelf. De toon is door enkele ondervraagden als zelfingenomen ervaren, we weten wel wat je moet doen, zonder dat de schrijver zich ingeleefd heeft in de individuele problemen van de tuinder. In het begin had er beter over het doel en de opdrachtgever gecommuniceerd moeten worden in de artikelen.

3.13 Afstemming adviseurs onderling

Alle partijen zijn in het project meer tot elkaar gekomen. Op hoofdpunten hebben ze een gezamenlijke boodschap ontwikkeld. Iedere partij heeft er een persoonlijke kleuring aangegeven om zich te kunnen onderscheiden bij hun (potentiële) klanten. Door verschillen in kennis en ervaring van de adviseur zijn er verschillende vaak niet éénduidige oplossingen voor individuele problemen gegeven. Over de procedure en de te nemen stappen is een eenduidige boodschap naar buiten gebracht. Aan gegeven wordt dat in een aantal gevallen er geprobeerd is een betaald vervolg te geven aan de bedrijfsbezoeken.

3.14 Afstemming onderzoek en adviseurs

Het LEI onderzoek naar de effecten van de liberalisering is een goede startnotitie geweest voor het onderzoek. De overheid en de tuinders zijn wakker geschud. Het verloor echter al snel actualiteitswaarde doordat de praktijk anders reageerde dan het LEI verwacht had in zijn model. Te denken valt aan het gemak waarmee de bedrijfsvoering aanpast vond zoals, enkele dagen een lagere temperatuur aanhouden, elektriciteit terug levering in de piekuren, belichting, aanpassing teeltregime, etc. De wetenschappelijke modelaanpak bood geen aanknopingspunten om in de (advies)praktijk toe te passen. Het model had in de ontwikkelingsfase getoetst moeten worden bij tuinders. Er is onvoldoende aandacht besteed aan de mogelijkheden om met energiebesparing de pieken aan te pakken en de tuinder er op te wijzen dat kennis van de piekmomenten en de hoogte ervan essentieel is voor je contractonderhandelingen.

3.15 Afstemming energiebedrijven

Binnen het project is de samenwerking en onderlinge communicatie goed geweest en is de boodschap onderschreven. Wel is er veel commentaar op de positie die de energiebedrijven in de liberalisering om commerciële redenen aannemen. Genoemd worden:

- Een onnodig ondoorzichtige tariefstructuur maakt vergelijken van contracten moeilijk.
- Weinig medewerking om knelpunten in de bemetering en uitwisseling van verbruiken op te lossen.
- Proberen door de problemen in / bewust vertragen van de uitwisseling van verbruiken, wisseling van gasbedrijf af te schikken.
- Onzorgvuldigheid in meteropneming is door de komst van meerdere meteropnemers op het bedrijf boven tafel gekomen.
- Ze geven een te positief beeld over de keuze mogelijkheden en gevolgen van de liberalisering.

Bij de groep tuinders, die per 1 juli vrij worden, ziet men nog onvoldoende kennis aanwezig voor een goede contractkeuze.

3.16 Herkenbaarheid LTO en LNV

Het project wordt duidelijk geassocieerd aan de LTO. De LTO heeft als voorlichtingsloket gefunctioneerd. Er had volgens enkele geïnterviewden beter gecommuniceerd moeten worden over de rol van LTO en de inbreng van de andere partijen. Zo was een evenwichtiger beeld ontstaan over de samenwerking binnen het project.

De rol van LNV o.a. als financier is bij de tuinders onvoldoende uit de verf gekomen. Door de bescheiden opstelling heeft LNV een kans gemist om zich in de sector van de goede kant te laten zien. LNV heeft in de onderhandelingen rondom de liberalisering de belangen van de sector goed verdedigd.

3.17 Gemiste onderwerpen en slotopmerkingen

Bij deze vraag zijn de volgende onderwerpen (opnieuw) naar voren gekomen:

- Twijfel over de opgebouwde kennis bij de tuinders die 1 juli 2004 vrij worden. Het is een moeilijk te bereiken groep. Aangeraden wordt om eerst met een simpele boodschap aandacht te vragen voor:
  - de relatie tussen enerzijds de bedrijfsuitrusting en bijhorende besparingsmogelijkheden en anderzijds de af te spreken contract capaciteit;
  - het meten van de uurwaarden;
  - aanpassen van de meter;
  - piekverbruiken en de begrenzing van de brander;
  - verandering teeltwijze en
  - de EAN-code.

Daarna aandacht voor het opdoen van kennis op het gebied van energiemanagement.

- De kwetsbaarheid van de licht gestookte teelten, 10 – 30 m³ per m², die wel zorgen voor diversiteit in het aanbod.
- Het ontwikkelen van een meerjarenvisie over de energie-inzet in de (glas)tuinbouw. Hierin betrekken de intensivering, belichting, schaalvergroting, duurzame energiebronnen, productie en teruglevering van elektriciteit, inzet diverse energievoorzieningen, gesloten kas, nieuwe gebieden, etc.
- Meer aandacht voor de kansen die de liberalisering biedt.
- Borging van de kennis die in het project is opgedaan. Hoe wordt dit in de voorlichting boodschap verder meegenomen? Waar kunnen de tuinders na 1 juli met hun vragen terecht? Is er een lijst met namen en specialisaties van deskundigen die geraadpleegd kunnen worden? Blijft de kennisbank actueel en open?
- De ervaringen uit dit project op het gebied van samenwerking in communicatie naar de sector gebruiken voor andere onderwerpen die belangrijk zijn.

4 Conclusies en aanbevelingen

Over het project zijn de volgende conclusies te trekken:

- Met dit project is professioneel de te volgen procedure rondom de invoering van de vrije energiemarkt voor de verschillende groepen onder de aandacht gebracht. Door de harmonieuze samenwerking van de verschillende adviesorganisaties is een uitgebreid voorlichtingspakket aan de sector aangeboden. Het project heeft door zijn concept van individuele uitnodigingen voor workshops aan de hand van een werkboek en bedrijfsbezoeken, ook een deel van de tuinders bereikt, die anders niet bereikt worden.
- De sector is daardoor een betere onderhandelingspartner geworden in de contractonderhandelingen met de energiesector. De glastuinbouw loopt hierdoor voor op andere sectoren uit het midden en klein bedrijf.
- Ondanks deze aanpak zijn er zorgen over de kennis bij de groep bedrijven, die 1 juli 2004 vrij worden op de gasmarkt. Dit vraagt nog extra aandacht.
- De aandacht voor bedrijfsspecifieke energiebesparingsmogelijkheden zijn niet ten volle in beeld geweest in deze voorlichtingsronde. Daarom wordt er aandacht gevraagd voor de verduurzaming van de tuinbouw. Hiervoor wordt een meerjarenvisie verwacht op de energieinzet in de (glas)tuinbouw. De resultaten moeten door de sector gedragen worden.
- Publicaties rondom dit project werden als inhoudsvol en nuttig ervaren. Ze werden als een herhaling van de kennis ervaren die in de workshop en bedrijfsbezoeken werd gegeven.
- Hoewel het onderzoek van het LEI als aanjager van het project wordt gezien, waren er geen aanknopingspunten om in de advisering op de bedrijven te gebruiken. Door de snelle veranderingen in de praktijk verloor het de aansluiting en actualiteit.
- Na 1 juli 2004 moet de voorlichting over liberalisering niet stoppen.

Rondom de liberalisering zijn de volgende conclusies te trekken:

- Er is behoefte aan meer uniformiteit in de verschillende tarievensoorten van de gasleveranciers, zodat de onderlinge vergelijking beter wordt.
- Er moet hoge prioriteit worden gegeven aan een onafhankelijke en juiste bemetering van energieverbruiken.

Uit deze monitoring zijn de volgende aanbevelingen gegeneerd:

- *Voer nog een extra publiciteitscampagne over de te volgen stappen en aandachtspunten voor de derde fase groep. Laat die extra campagne volgen door verhalen met ervaringen met energiemanagement.*
- *Werk voor de sectoren een visie uit over de inzet van energie in relatie tot de actualiteit van een verzadigde afzet markt, herstructurering, schaalvergroting, duurzaamheid, vestigingsgebieden, energieopwekking en handel, etc.*
- *Gebruik de opgebouwde projectervaring voor het uitdragen van kennis op andere gebieden. Te denken valt aan nieuwe energievoorzieningen, vrijwillige herstructurering, samenwerkingsvormen, ketensamenwerking, professionalisering van het ondernemerschap, bedrijfsverplaatsingen en gebiedsinrichting etc.*

- *Zorg bij het uitrollen van een dergelijk voorlichtingsintensief project voor een interne opleiding van de adviseurs. Toets onderweg regelmatig de kennis en ervaringen van de medewerkers, zodat kwaliteit en boodschap geborgd zijn.*

5 Bijlage 1 Interview leidraad

'Monitoring onder expertgroep'

Naam:

datum:

begintijd:

1. Draagvlak

Voelt geïnterviewde zich betrokken bij thema liberalisering?

Is dit toegenomen

Is betrokkenheid door project toegenomen?

2. Tevredenheid uitvoering

Zakelijk

Inhoudelijk

3. Reacties van achterban op project

Voorbeelden

4. Is de sector in projectperiode (1-12-02 tot 1-7-04) door het project verder gekomen op gebied van liberalisering?

Inhoudelijk ontwikkelde zaken oordeel over specifiek;

5. Werkboeken

6. Workshops (verschillende doelgroepen + opfris)

7. Verkenningen

8. Continuïteitsplan

9. Kennisbank

10. Energiedagen; concept en uitwerking, zelf geweest?

11. Basis opzet ontwikkelde producten volgorde werkboek-workshop-verkenning-opfris
Oordeel over concept

Oordeel over uitwerking

12. Communicatie-uitingen opgevallen
Kaart/artikelen/advertentie/folders energiedagen

Afstemming;

13. Adviseurs; gemerkt dat zij een geluid afgaven

14. Onderzoek - adviseurs; gebruik van lei onderzoek

15. Project - energiebedrijven – zelfde boodschap
▪ Betere onderhandeling

16. Project - belangenbehartiging
▪ LTO herkenbaar in project? teveel, te weinig?

▪ LNV herkenbaar in project? Teveel, te weinig?

17. Wat miste men?

Eindtijd: